

VĚDA O ŽENÁCH VE VĚDĚ

Výsledky šetření Sociologického ústavu AV ČR o pracovních podmínkách v české vědě s diskusí o genderu a vědě opět poukázaly na klíčovou roli rodičovství a vstřícnosti pracovního prostředí pro skloubení rodinného života s obvykle stresující kariérou plnou soutěžení, kterou vědecké prostředí inherentně nabízí. Studie mnoha oborů sociálních věd kladou otázky týkající se možných dalších příčin stále relativně nízkého zapojení žen do vědecké práce. Lze v těchto studiích (publikovaných často v prestižních oborových časopisech, v *Science* či *PNAS*) hledat inspiraci?

Ženy v současnosti tvoří výraznou většinu absolventů vysokých škol v téměř všech vyspělých zemích. Genderová segregace oborů studia se ale mění jen velmi pomalu. Muži tak stále dominují v technických a přírodovědných oborech. Je to způsobeno genderovými stereotypy, rozdílnou možností skloubení pracovního a rodinného života v různých typech kariér svázaných s různými obory studia, nebo tím, že ženy mají komparativní výhodu ve studiu např. humanitních oborů a muži naopak v oborech technických?

Poslednímu vysvětlení by nasvědčovaly testy znalostí patnáctiletých žáků PISA, v nichž typicky v matematice lépe dopadají chlapci a v humanitních oborech děvčata. Jenže v zemích s přátelskou genderovou kulturou (např. v Norsku) už genderový rozdíl v matematice u patnáctiletých mizí. Další výzkumy naznačují, že rozdílná úspěšnost v matematice souvisí s tím, zda si žačky věří, že dokážou své znalosti v matematice zlepšit. Podporu hypotézy o stereotypech najdeme i ve studiích, které měří vliv vzorů na volbu oboru studia. Náhodné přiřazení profesorky matematiky nebo přírodovědného oboru (oproti přiřazení profesora) zvyšuje v USA pravděpodobnost volby těchto oborů v dalším studiu u studentek a zlepšuje u nich také studijní výsledky (a nemá pozitivní ani negativní vliv na studenty).

Vzory jsou možná jedním z důvodů, proč školitelky mívají (statisticky významně) disproporčně vysoký podíl doktorandek. Dalším důvodem může být tzv. efekt Matilda, který potvrzují mnohé studie. Jde o zkreslené hodnocení, kdy se vědkyni dostává za stejný výstup menšího uznání než vědci, například v rámci spoluautorského týmu. Empirické studie ukazují, že identický profesní životopis bývá hodnocen jako kvalitnější s mužským jménem než s ženským. Randomizované studie fungování výběrových komisí naznačují, že zvýšení podílu žen v těchto komisích nemusí vést k lepšímu postavení žen-uchazeček o vědecká místa či tituly: ženy-hodnotitelky mají totiž často podobně zkreslený pohled při svém hodnocení žen-uchazeček jako muži.

Můžeme nižší zastoupení žen ve vědě částečně vysvětlit genderovými rozdíly v soutěživosti? Studie z behaviorálních laboratoří stejně jako práce, které se zakládají na datech ze sportovních a jiných soutěží či přijímacích řízení na vysoké školy dokládají, že ženy (jinak stejně talentované jako srovnávaní muži) mají v průměru vyšší averzi k riziku a mohou mít nižší schopnost odolávat stresu vyvolanému soutěživou situací. (Nižší soutěživost žen ovšem mimochodem podle jiných výzkumných šetření nemusí platit v matri-lineárních společnostech či v situacích, kdy ženy soutěží se ženami.) Jenže překryv rozdělení těchto vlastností u mužů a žen je výrazný, a těžko tak může jít o hlavní vysvětlení malého procenta žen vstupujících do vědeckých kariér a jejich nižší pravděpodobnosti úspěšného kariérního postupu.

Možnost skloubit rodinný a pracovní život je tak nepochybně oblastí, na kterou je dobré se prioritně zaměřit. Zahraněční studie zároveň poukazují na důležitou roli vzorů. Každá úspěšná vědkyně v Akademii věd ČR tak má pravděpodobně pozitivní vliv na vědecké aspirace potenciálních budoucích vědkyň, což zvyšuje důležitost podpory vědkyň, které mají šanci být ve vědě úspěšné právě dnes. □

STATEČNÉ ŽENY V BROUMOVĚ: VÝSTAVA PLAKÁTŮ

První listopadový den se v Lapidáriu broumovského kláštera představila výstava plakátů *Ženy v disentu*. Váže se ke knize *Bytová revolta: Jak ženy dělaly disentu*, která vyšla v Nakladatelství Academia v roce 2017. Na vernisáž zavítali spolueditorky knihy Marcela Linková a Naďa Straková ze Sociologického ústavu AV ČR, grafik a autor obálky knihy Matěj Lipavský a Tobiáš Jirous, syn Věry Jirousové, jež jako první přišla s nápadem připravit knihu výhradně o ženách-disidentkách.

Marcela Linková vysvětlila, proč s kolegyněmi z Národního kontaktního centra – gender a věda disidentky zpovídaly: „Na podzim roku 2016, těsně před 40. výročí Charty 77, jsme po zběžné rešerši zjistily, že se nechystá žádná akce, která by roli žen v disentu zviditelnila. Přestože ženy plnily klíčové role včetně mluvčích Charty 77 a zapojovaly se do aktivit disidentského hnutí, neexistovalo ucelené zmapování jejich role. Chtěli jsme to napravit.“

Vernisáže plakátů v klášterním Lapidáriu se zúčastnil i zřizovatel Agentury pro rozvoj Broumova Jan Školník. Připomněl příběh řeholních sester dominikánek, které v době normalizace sídlily v klášteře společně s Krajskou správou SNB (Státní národní bezpečnost). Klášter byl tehdy

zdevastovaný, hrozilo nenávratné poškození. Dominikánky údajně uprosily „esenbáky“, aby investovali do opravy střechy. Tím, že byla střecha zachráněna, budova vydržela až do doby, kdy v klášteře došlo k zevrubnějším opravám. „Nebýt těchto statečných žen, nestáli bychom zde dnes spolu,“ pronesl Jan Školník, který stojí za projektem záchrany kláštera.

Plakáty *Ženy v disentu* představují 21 žen, které se nebály postavit normalizační moci v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století. Obecně se věří, že ženy v disentu vykonávaly podpurné role, zatímco muži přicházeli s vizemi spravedlivější společnosti, sepisovali petice a končili ve vězení. Paleta činností, které ženy vykonávaly, byla však pestřejší. Všechny činnosti mužů a žen byly vzájemně propojené a na sobě závislé. Bez nich by disent nemohl fungovat.

Výstavu plakátových portrétů disidentek z knihy *Bytová revolta: Jak ženy dělaly disentu* můžete zhlédnout do 31. ledna 2019. Knihu vydal s podporou programu Strategie AV21 *Evropa a stát: mezi barbarstvím a civilizací* Sociologický ústav AV ČR ve spolupráci s Nakladatelstvím Academia k příležitosti 40. výročí Prohlášení Charty 77.